

REČ KAO NIT USPORAVANJA I RAZLAGANJA VREMENA

(Borivoje Adašević: *Čovek iz kuće na bregu*, Stubovi kulture, Beograd, 2009)

Kažu da priča uvek pronade svog pripovedača. To je valjda, stoga, što ma koliko talenta i objektivnosti pokazali, pisci ipak pišu priče o sebi. I za sebe. Mit o tome da se priče pričaju zbog drugih, zbog neophodnosti sagledavanja sveta, prokazivanja njegovih šupljina i mera, mit je o opsjednutosti pojedinca (pisca) prevladavanjem sopstvene mere straha i demona, te lične neizrecive potrebe da se popune šavovi raspolućenosti između jesam i želim, između nesagledivosti ćutanja jedinke, s jedne, i većitog košmara sveta, s druge strane.

Kratak i prvi roman *Čovek iz kuće na bregu* Borivoja Adaševića jedan je od onih koji popunjavaju zjap između nesagledivih treptaja sećanja i savršene ravnodušnosti sveta prema čoveku kao meri neponovljive i jedinstvene percepcije svega što jeste. Ovo je jedan od onih rukopisa koji na svega stotinak stranica pokazuje jednu, u današnjoj književnosti retku, osobinu: sledeći pripovedačko lirsko ja, u proznoj formi, pisac otvara višestruku perspektivu značenja. Po svojoj strukturi, dakle, potpuno hermetičan, roman fragmenta, poetske introspekcije i melanholičnog pripovedačkog tona, skoro u svakom redu nudi potpuno nesagledive mogućnosti iščitavanja i samim tim mnogo nivoa značenja, naoko, potaknutih, potrebom glavnog junaka za potpunim povlačenjem iz sveta, čime se potvrđuje stara istina da i kad ne želi da sudeluje, pojedinac deli sudbinu kolektiva. I da, i tad, ne radeći ništa, ipak pokreće i otvara nevidovne prostore sećanja, u kojima je prošlost živa i esencijalno utopljena u čoveka kao boja očiju ili boja kože.

U sedamnaest poglavlja podeljenih u dve celine („Čovek iz kuće na bregu” i „Bliže plamenu”), ispisana je pripovest Leona Rota u prvom licu, njegovo prisustvo/odsustvo u svetu i životu. Pisac nas uvodi u njegov svet *in medias res* („Već dve godine sam potpuno sam. Sedim na stepeništu ispred svoje kuće i gledam”). Bez razotkrivanja pripovedačevog lica i imena, od prve rečenice uvučeni smo u mrežu najraznorodnijih emocija, u priču-ispovest u kojoj dominiraju slike i sećanja. Prijemčiva emotivna naracija samo je naoko jednostavna. A jednostavna je stoga što je u funkciji priče kojom se potvrđuje da se i najgorče stvari, kao i veoma složeni pojmovi i situacije, najjasnije i najsuštinskije mogu mapirati emocijom. I da je to, na kraju, u istoriji personalnih važnosti koje se umrežavaju u sistem društvenog konteksta, najvalidniji vrednosni sistem.

Lirska narativnost i ogoljenost pripovedačevog bića, dakle, dominiraju od prvih redova do samog kraja romana. Pripovest u kojoj je demijurg prirode inicijalni motiv pripovedanja razotkriva, zapravo, suštastvenost celog poretka sveta prelomljenog kroz oči glavnog junaka: „Nikog nemam. Otac mi je umro pre nekoliko godina, majka se potom preu-

dala, a brat je otišao u svet. Više se i ne javlja. Poslednjeg prijatelja jedva da se i sećam. A nebo je tako lepo!" ili: „Jutra su s jeseni tako nežna, ako ode sve do đavola posmatraču ih očima ludaka.”

Prostor u kojem egzistira naš junak, svet je potpune magije i tišine, potpune saobraženosti sa odsutnošću iz zahuktalosti sveta u kojem iščitavamo ove redove. Od osećanja čuđenja, preko ravnodušnosti i prezira prema svemu što je ispod i izvan Kuće, do paralizujućeg straha od sveta u kojem je svaka akcija suprotstavljena svetu nevidljivih, tajnih kretnji, Adašević razlistava vreme i prostor, istančano, tiho i iznad svega sugestibilno. Leon Rot je taj lik koga imenom prepoznamo tek polovinom zbirke, čovek bez inercije, bez namere ili potrebe da se učini bilo šta sem da se diše, seća i opservira. On je taj koji previše bolno i mučno oseća, kako mene u svom vidokrugu, tako i sećanja na svet izvan ili kretnje u njemu. On je taj sa kojim prolazimo kroz sve krugove emocija, od prijatne melanholije, preko prepoznavanja osećanja svih neprimećenih bića i pojava, do strašne mučnine kroz proces objašnjavanja sebe samog, sebi samom, mučnine iz koje se ne može izaći bez prethodnog potpunog zaranjanja u najodvratnije, najteže senke sopstva, do plašljivih, krhkih koraka ka gradu, kao izvoru prezrene neminovnosti. Taj putnik u koga smo se pretvorili, putujući kroz rupu u vremenu, zapravo nije Leon Rot. To smo mi, podeljeni na ja u tišini i ja u očima sveta.

Motiv koji otvara pričanje (samoća i nebo) u određenim varijacijama ga i zatvara („...izviću se ukoso ka nebu, potom ću skočiti. Leteću sporo i dugo, kao požuteli javorov list sa grane ka tlu. Dole će me čekati paprat i zvezde u travi”), što ukazuje da je, ma koliko fragmentarno pisao, autor veoma strpljivo i budno ispratio strukturalno-motivske zahteve priče, te da je pikturalnost preovlađujuća komponenta njegovog izraza. Način pripovedanja, ritam i sled iščitavanja, opšta atmosfera za iskusnog čitača, sigurno će otkriti i nešto od andrićevske strasti iz vremena beleženja *Znakova pored puta*.

Između stoje reminiscencije na bombardovanje, na istoriju, pravdu, život i smrt, Srbe, Jevreje, identitet kao ishodište traganja, zabuna i nesporednosti... na sve one stvari kojima su pisci opsednuti, nešto naglašenije od drugih ljudi. Okvir priče jeste jedno mučno-čežnjivo sećanje na davnu mladalačku ljubav, te neprestani jad zbog njene nerealizovanosti, i mada čak i sam narator kazuje da je dobrovoljno odsustvo-izgnanstvo iz sveta potaknuto time, to je samo paravan za naivne. Ova priča o dualnosti sveta kroz koju je junak prošao, zapravo, jeste parabola o neminovnosti pronalaženja samoće kao nužne identifikacije postojanja.

I upravo je to onaj važni deo priče. Čitajući ovu knjigu, ponovo proživljavamo malodušnost i melanholiju detektovanu u *Dnevniku o Čarnojeviću* i strahove i lutanja Andreasa Sama. Mada se sam pisac, najčešće poziva na Albahariju (pri čemu su glasovi pripovedača i D. A. potpuno stopljeni u priči), njegove reminiscencije razotkrivaju mnoge glasove koji su ga kao putokaz usmerili u dubinu pripovedačke šume. S tim da je, svesno ili instinktivno, u funkciju pripovedanja uvezao kao relevantan Albaharijev glas, glas savremenika koji je, kao i sam Adašević, izvan prestoničke distorzije, napravivši tako paralelu koja potvrđuje da se može biti isti na različitim mestima, zapravo svoj, ma gde bio. I da nije nužno deklarativno pripadati nikome, jer umetnost ne mora imati obavezu da prokazuje, već da uslođnjava poglede na svet.

Ono što bi moglo zasmetati čitaocima brzog daha, kao i kritičarima koji revnosno pate za modernošću književnog izraza, isključujući pri tome mogućnost da neko delo bude potpuno izvan konteksta očekivanog, jeste izvestan broj odlomaka u kojima pisac (glavni junak) svoja ushićenja ili stanja potpune egzaltiranosti, iznosi uzvišenim tonom i frazama koje graniče sa patetikom minulih epoha. Naročito se tokom celog pripovedanja naziru biblijski ton i himničnost („Pogledaj, Leone, u škrinju matere svoje, možda ćeš tamo opet promaći darove svoga dečastva!"; „Oca svoga tražim da mu dotaknem oko, suzu, dušu nepostojanu. Mir svoj tražim, mater svoju i brata – prošlost u prah i pepeo pretvorenu"). U drugom delu, na tragu intertekstualnog kao potpunog izjednačavanja različitih književnih iskaza, jedno celo poglavlje podeljeno je na psalme („Gospodine moj, veliki bes opседа dušu moju, učini da ona u vodu mirnu utekne, o Gospode").

Ipak, nanosi patetike, potpuno su irelevantni u odnosu na mnogobrojne pasaže u kojima se pisac (pa čak i u ovim koji počinju himničkim tonom) bavi dubinom čovekovog bivstva i aktuelnim događajima. Istinska metafizika kojom Adašević pokušava razmrsiti zgusnuto vreme našeg bitka, na jednom odsečku vremenske ose, mnogostruko nadmašuje primedbe vezane za rukopis. Ovaj roman se, naime, i kad stilski izgleda potpuno rasut i disperzivan, uliva u dubok, sugestivan iskaz, pred čijom se pikturalnošću i naracijom, neprestanim beleženjem i imenovanjem već zaboravljenih suštinski bitnih stvari, zamagljuje moguća formalno-strukturalna zamršenost čitanja („Ima ljudi koji korak svoj mahnit naprave a ne potonu, ima ljudi opreznih što tonu i u besmislenoj plitkoći reke"; „Gde sam ja? Gde?! Živim li spolja ili samo unutar sebe? Gde se događa sve ovo?").

I tako, jasno je da se sa pripovedačke tačke može govoriti o radnji koja se razvija postepeno i dugo, s jedne strane, a s druge možemo pretpostaviti da se realnost oblikuje samo u svesti Leona Rota i da je celo pripovedanje njegova sopstvena, unutrašnja Odiseja. Svet kao skup raspadajućih fragmentarnih slika i događaja i isto takvih ljudi, zgusnuti lirski pasaži, te premreženost jezikom kao nasušnim tkivom priče, pokazuju da je, bez obzira na novi vek koji je zahuktali točak tehnologije, za neke taj isti, još uvek mesto slike, zvuka i osećanja... Pitanja, opservacije, traganje... i kao putokaz Albahari, Kiš, Babelj, Singer... i roman u kome će se prepoznati oni koji od sopstvenog vremena delju priču.